

Kohti tasa-arvoista Helsinkiä

**Suunnitelma sukupuolten tasa-arvon
edistämiseksi Helsingin kaupungin
palveluissa ja toiminnassa
2019–2021**

Helsinki

Kohti tasa-arvoista Helsinkiä.
Suunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin palveluissa ja toiminnassa 2019–2021.

Julkaisija Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia
Taitto Dog Design
Kuvat Valokuvat Helsingin kaupungin aineistopankista, jollei muuta mainittu.
Kannen kuva Jussi Hellsten
s. 3 Omar El Mrabt , s. 8 Alekski Poutanen,
s. 11 Vesa Laitinen, s. 12, 17 Jussi Hellsten
Paino Grano

Helsingin kaupungin keskushallinnon julkaisuja 2019:33
ISBN 978-952-331-641-6 (painettu julkaisu)
ISBN 978-952-331-642-3 (verkkajulkaisu)
ISSN-L 2242-4504
ISSN 2242-4504 (painettu julkaisu)
ISSN 2323-8135 (verkkajulkaisu)

Sisältöä

Esipuhe_4

Johdanto_5

1. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen Helsingissä_7

1.1 Tasa-arvolaki_7

1.2 Tasa-arvotyön organisointi ja ihmisoikeuksien edistäminen_9

1.3 Sukupuolivaikutusten arviointi ja sukupuolitietoinen budjetointi_10

1.4 Sukupuolten tasa-arvo kaupungin keskeisissä asiakirjoissa_13

2. Tasa-arvosuunnittelun prosessi_15

2.1 Suunnitelman laatiminen_15

2.2 Suunnitelman toteuttaminen ja seuranta_16

3. Tavoitteet ja toimenpiteet sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi_19

Taulukot

- 20** Kaupunginkanslia
- 22** Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala
- 24** Kaupunkiympäristön toimiala
- 26** Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala
- 28** Sosiaali- ja terveystoimiala

Liitteet

- 31** Tasa-arvosanasto
- 34** Lähteitä ja lisätietoja

Esipuhe

Helsinki haluaa olla maailman toimivin kaupunki, jossa eletään edistyksellistä arkea. Toimivaa kaupunkia rakennetaan ennen kaikkea asukkaille. Yksi ratkaiseva tekijä toimivan, oikeudenmukaisen ja turvallisen kaupungin tekemisessä on sukupuolten tasa-arvo. Helsingille on tärkeää edistää tätä perusarvoa systemaattisesti koko kaupungin toiminnassa ja palveluiden tuottamisessa.

Sukupuolten tasa-arvo ei edisty itsestään, vaan sen tekemiseen tarvitaan päämäärätietoista työtä. Tämä suunnitelma vie tasa-arvoa käytäntöön konkreettisin askelin. Samalla suunnitelma toteuttaa Helsingin kaupunkistrategiaa, jonka mukaan sukupuolten tasa-arvo on läpileikkaavasti mukana kaikessa kaupungin toiminnassa.

Tasa-arvosuunnitelma keskittyy selkeisiin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin, joita kaupungin toimialat ja keskushallinto ovat sitoutuneet toteuttamaan suunnitelmakauden 2019–2021 aikana. Kokonaisuus on kunnianhimoinen, ja niin sen pitää ollakin.

Helsinki on halunnut viime vuosina panostaa

kaupunkilaisten tasa-arvon edistämiseen entistä vahvemmin. Tätä kirjoittaessa on käynnissä esimerkiksi kaupungin oma tutkimushanke, jossa kehitetään sukupuolivaikutusten arviointia erilaisissa palveluissa. Lisäksi kaupungissa kokeillaan ja kehitetään parhaillaan sukupuolittietoisien budjetoinnin menetelmiä, ja tässä Helsinki on yksi edelläkävijöistä suomalaisella kuntakentällä. Kaiken päämääränä on vahvistaa tietoon perustuvaa ja tuloksellista tasa-arvotyötä, joka näkyy kaupunkilaisille entistä parempina palveluina.

Sukupuolten tasa-arvo tarkoittaa Helsingille kaikkien sukupuolten ja sukupuoli-identiteettien tunnistamista ja tunnustamista. Miehet, naiset, tytöt, pojat, transihmiset, muunsukupuoliset ja kaikki sukupuolen kokemisen ja ilmaisun kirjat ovat tärkeä osa kaupunkiamme ja sitä, mikä tekee Helsingistä juuri sellaisen, jollaisena sen haluamme nähdä ja kokea. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen lisää kaikkien kaupunkilaisien hyvinvointia ja ihmisoikeuksien toteutumista, ja se on oleellinen osa onnellisen kaupungin rakentamista.

Jan Vapaavuori
Pormestari

Johdanto

Helsinki haluaa edistää kaikkien sukupuolten tasa-arvoa ja ihmisoikeuksia

Helsingin tavoitteena on tehdä kunnianhimoista tasa-arvotyötä ja edistää kaikkien kaupunkilaisten ihmisoikeuksien toteutumista. Tämä suunnitelma koskee sukupuolten tasa-arvon edistämistä Helsingin kaupungin palveluissa ja toiminnassa, ja sen tavoitteena on linjata konkreettisia tavoitteita meneillään olevan valtuustokauden loppuun asti. Suunnitelma toteuttaa tasa-arvolain vaatimusta, jonka mukaan kaikkien viranomaisten, kunnat mukaan lukien, tulee edistää sukupuolten tasa-arvoa suunnitelmallisesti kaikessa toiminnassaan. Helsingin kaupungissa sukupuolten tasa-arvon edistämisen tavoitteena on parantaa eri sukupuoli-identiteettejä edustavien kaupunkilaisten hyvinvointia, onnellisuutta, osallisuutta ja kokemusta siitä, että kaupunki on jokaiselle yhtä kotoisa, oikeudenmukainen ja turvallinen.

Sukupuolikäsitys on Helsingissä tasa-arvolain mukaisesti moninainen. Se tarkoittaa, että ihmiset ovat sukupuoli-identiteetiltään ja sukupuolen ilmaisultaan moninaisia; naisia, miehiä, intersukupuolisia, transihmisiä, muunsukupuolisia, jotain näiden väliltä tai kokonaan tällaisten kategorioiden ulkopuolella. Tavoitteena on, että sukupuolen moninaisuudesta tulisi kaupungin palveluissa arkipäivää, ja että kaikkia sukupuoli-identiteettejä edustavien kaupunkilaisten tarpeita tunnistettaisiin jatkossa entistäkin paremmin.

Sukupuolten tasa-arvon edistämässä siirrytään myös Helsingissä jatkuvasti intersektionaalisempaan suuntaan. Se tarkoittaa, että sukupuolen kanssa otetaan samanaikaisesti huomioon myös muita ominaisuuksia, jotka voivat vaikuttaa kaupunkilaisten kokemuksiin

ja esimerkiksi syrjintään. Tällaisia ominaisuuksia voivat olla esimerkiksi ikä, kieli, alkuperä, seksuaalisuus ja erilaiset taustat. Sukupuolten tasa-arvon edistäminen vaatii erilaisten valta-asemien ja hierarkioiden tunnistamista ja rohkeutta purkaa syrjiviä rakenteita.

Helsingin tasa-arvotyö perustuu tasa-arvolakiin, asiantuntijuuteen, yhteistyöhön, tutkittuun tietoon sekä kaupungin arvoihin ja kaupunkistrategiaan. Sukupuolten tasa-arvo on nostettu tärkeäksi tavoitteeksi Helsingin kaupunkistrategiassa 2017–2021. Sen mukaan Helsingin visiona on olla maailman toimivin kaupunki, jonka toimivuus rakentuu muun muassa tasa-arvolle ja yhdenvertaisuudelle. Strategiassa myös sitoudutaan siihen, että sukupuolten tasa-arvo on läpäisevä periaate kaikessa kaupungin toiminnassa. Tämä vaatii paljon konkreettista tekemistä, ja tämä suunnitelma on yksi askel strategian toteuttamiseksi. Tällä tasa-arvosuunnitelmakaudella on tavoitteena viedä sukupuolten tasa-arvon edistämistä entistä konkreettisempaan suuntaan. Tavoitteena on, että tasa-arvo olisi läpileikkaavasti mukana palveluiden kehittämisessä ja kaikissa kaupungin keskeisissä toiminnoissa.

Kaiken tasa-arvotyön tärkein tavoite on, että Helsinki kehittyy sellaiseksi kaupungiksi, jossa kaikkia sukupuoli-identiteettejä ja sukupuolen ilmaisuja edustavat ihmiset saavat näkyä, kuulua, osallistua ja toimia tasa-arvoisina kaupunkilaisina ilman suoraa tai välillistä syrjintää.

1:

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen lisää kaikkien kaupunkilaisten hyvinvointia ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen Helsingissä

Helsingin kaupungilla on pitkät perinteet sukupuolten tasa-arvon edistämässä, ja esimerkiksi luottamushenkilöistä koostuva tasa-arvo-toimikunta on toiminut kaupungissa jo 80-luvun puolivälistä asti. Samalla kuitenkin tunnustetaan, että tulokellinen tasa-arvotyö vaatii jatkuvaa kehittämistyötä ja uusia avauksia. Suunnitelma-kaudella 2019–2021 sellaisia ovat esimerkiksi sukupuolivaikutusten arvioinnin systemaattinen kehittäminen ja sukupuolen moninaisuuden entistä parempi huomioon ottaminen kaupungin palveluissa ja toiminnassa.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on Helsingissä osa toiminnan, palveluiden ja henkilöstön tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisen kokonaisuutta. Tässä luvussa valaistaan tarkemmin tätä kokonaisuutta sekä sen taustoja.

1.1 Tasa-arvolaki

Helsingin tasa-arvotyön perustana on tasa-arvolaki¹, jota tämä suunnitelma vie omalta osaltaan käytäntöön. Lain tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja estää syrjintää sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella. Yhdenvertaisuuslaki puolestaan säätelee muihin ominaisuuksiin, kuten ikään, alkuperään, kieleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvää yhdenvertaisuutta, ja sen edistämiseksi Helsingin kaupungilla on erillinen yhdenvertaisuussuunnitelma.

Tasa-arvolain mukaan viranomaisten pitää

- ottaa sukupuolten tasa-arvo läpileikkaavasti huomioon kaikessa valmistelussa ja toiminnassa.
- edistää sukupuolten tasa-arvoa tavoitteellisesti ja luoda sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.
- ehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

¹ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

”Sukupuolten tasa-arvo on läpäisevä periaate kaikessa kaupungin toiminnassa.”

-Helsingin kaupunkistrategia

Kaikkia viranomaisia koskevien velvoitteiden lisäksi tasa-arvolaisissa on lisävelvoitteita työnantajille ja koulutuksen järjestäjille. Ne koskevat työpaikkojen henkilöstöpolitiikkaa, jota käsitellään Helsingin kaupungin henkilöstön tasa-arvosuunnitelmassa sekä oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmien laatimista, joka on kasvatuksen ja koulutuksen toimialan vastuulla.

1.2 Tasa-arvotyön organisointi ja ihmis-oikeuksien edistäminen

Helsingin kaupunki edistää sukupuolten tasa-arvoa palveluiden kehittämisessä ja henkilöstöpolitiikassa. Palveluiden tasa-arvon edistäminen tapahtuu kaupunginkanslian viestintäosastolla ja se on erotettu henkilöstöpoliittisesta tasa-arvotyöstä, josta vastaa henkilöstöosasto. Lisäksi kaupunki edistää yhdenvertaisuuden toteutumista yhdenvertaisuuslain mukaisesti, ja siinäkin palvelut ja henkilöstöpolitiikka on eroteltu toisistaan kaupungin viestintä- ja henkilöstöosastoille.

Helsinki on Suomen suurimpia työnantajia ja myös palvelut ovat oma suuri kokonaisuutensa. Siksi henkilöstöön ja palveluihin liittyvän tasa-arvotyön erottaminen erillisiksi kokonaisuuksiksi on ollut perusteltua. Lisäksi sukupuolten tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvä edistäminen ovat nykyisin omat, erilliset kokonaisuutensa. Sukupuolten tasa-arvo kattaa tasa-arvolain mukaisesti kaikkien sukupuolten ja sukupuolivähemmistöjen aseman parantamisen ja yhdenvertaisuus taas yhdenvertaisuuslain mukaisesti muut syrjintäperusteet kuten iän, kansalaisuuden, vakaumuksen ja seksuaalisen suuntautumisen.

Tämä palveluiden tasa-arvosuunnitelma pyrkii kaupungin toiminnan ja palveluiden kehittämiseen, eli erityisesti sellaiseen toimintaan, joka näkyy kaupungista ulospäin.

Kaupungin henkilöstön tasa-arvosuunnitelman tavoitteena on edistää kaupungin oman henkilöstön tasa-arvoa kaupungin sisällä ja mm. palkkauksessa, ja suunnitelma on laadittu erikseen.

Kaupungin palveluiden yhdenvertaisuussuunnitelma pyrkii syrjinnän vähentämiseen mm. alkuperän, kansallisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen ja seksuaalisen suuntautumisen perusteella. Suunnitelma valmistuu vuoden 2019 aikana.

Kaupungilla on myös henkilöstön yhdenvertaisuussuunnitelma.

Helsingissä palveluiden ja toiminnan tasa-arvotyötä koordinoi ja kehittää kaupunkitasoisesti tasa-arvosta vastaava suunnittelija. Lisäksi kaupungissa on asiantuntijoita, joiden tehtäviin kuuluu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioita. Kaupungissa toimii myös luottamushenkilöistä koostuva tasa-arvotoimikunta, joka seuraa ja tukee sukupuolten tasa-arvon edistämistä ja tekee esimerkiksi aloitteita ja lausuntoja keskeisistä tasa-arvoon liittyvistä asioista.

Helsingin kaupungissa on myös palvelujen ja toiminnan yhdenvertaisuudesta vastaava työntekijä ja luottamushenkilöistä koostuva yhdenvertaisuustoimikunta. Jatkossa tavoitteena on kehittää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä entistä tiiviimpänä ihmisoikeuksien edistämisen kokonaisuutena. Se on perusteltua esimerkiksi siksi, että kaupunkilaisten elämässä ja palveluissa erilaiset ominaisuudet ovat läsnä samaan aikaan. Esimerkiksi sukupuoli ja sukupuoli-identiteetti näkyvät kaupunkilaisten arjessa eri tavoin riippuen mm. iästä, äidinkielestä ja siitä, liikkuuko pyörätuolilla vai kävellen. Ihmisoikeuksien edistämisen kokonaisuuteen liittyvät läheisesti myös kaupungin vammaisasiahenkilön² sekä vammais³- ja vanhusneuvostojen⁴ työ.

Ensimmäinen konkreettinen askel yhtenäisen ihmisoikeustyön suuntaan on keväällä 2019 perustettu Helsingin kaupungin ihmisoikeusverkosto. Se kokoaa yhteen yli 180 kaupungin työntekijää, jotka haluavat edistää sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Verkosto yhdistää kaupunginkanslia, toimialoja ja liikelaitoksia ja tuo yhteen kaupungin eri tasoilla työskenteleviä ihmisiä. Verkostoa koordinoivat kaupungin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelijat, ja sen tavoitteena on tehdä yhdessä ihmisoikeuksille rakentuvaa kaupunkia. Verkoston päämääränä on, että Helsingissä tunnistettaisiin, miten erilaiset normit, hierarkiat ja syrjivät käytännöt vaikuttavat kaupunkilaisiin, ja miten niitä voidaan yhdessä purkaa ja tehdä kaikille parempaa kaupunkia.

1.3 Sukupuolivaikutusten arviointi ja sukupuolittietoinen budjetointi

Sukupuolivaikutusten arviointi on yksi esimerkiksi menetelmistä, joilla sukupuolinäkökulmaa voidaan viedä osaksi asioiden valmistelua ja palveluiden kehittämistä. Sukupuolivaikutusten arvioinnissa toimenpiteitä arvioidaan ennakkoon niiden mahdollisten sukupuolivaikutusten kannalta, ja sen tavoitteena on ehkäistä mahdollisia syrjiviä vaikutuksia ja edistää tasa-arvoa. Vaikutuksia voidaan arvioida myös jälkikäteen. Helsingissä on tehty vuosien varrella yksittäisiä sukupuolivaikutusten arviointeja esimerkiksi lasten liikennekaupungissa ja työväenopistossa.

Vuoden 2019 aikana sukupuolivaikutusten arviointia kehitetään systemaattisesti Helsingin kaupungin omassa tasa-arvohankkeessa. Hankkeessa kehitetään myös sukupuolittietoista budjetointia. Hanke perustuu Helsingin kaupunkistrategiaan, jossa todetaan, että sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi käynnistetään tutkimushanke, jossa valituille palveluille toteutetaan sukupuolivaikutusten arviointi. Hankkeessa ovat mukana kaikki neljä kaupungin toimialaa ja kaupunginkanslia.

Hankkeeseen on valittu seuraavat palvelut, joissa tehdään sukupuolivaikutusten arviointi:

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala:

Liikunnan seuratuon sukupuolivaikutusten arviointi

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala:

Eriytyinen tuki perusopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa

Kaupunkiympäristön toimiala:

Aluesuunnittelupalvelu

Sosiaali- ja terveystoimiala:

Omaishoidon tuki

Sukupuolivaikutusten arviointia kehitetään Helsingin kaupungin omassa tasa-arvohankkeessa.

² <https://www.hel.fi/sote/fi/palvelut/palvelukuvaus?id=3712>

³ <https://www.hel.fi/kanslia/yhdenvertainenhelsinki-fi/vammaisneuvosto/>

⁴ <https://www.hel.fi/kanslia/yhdenvertainenhelsinki-fi/vanhusneuvosto/>

Helsingin kaupungin ihmisoikeusverkosto kokoaa yhteen lähes 200 kaupungin työntekijää.

Tutkimushankkeeseen liittyy omana kokonaisuutenaan myös sukupuolittietoinen budjetointi. Se tarkoittaa talousarvion arvioimista sukupuolinäkökulmasta, sukupuolinäkökulman sisällyttämistä budjettiprosessin eri vaiheisiin sekä menojen järjestämistä siten, että ne edistävät tasa-arvoa. Tavoitteena on budjettiprosessin läpinäkyvyyden lisääminen ja sen tarkastelu, toteuttavatko taloudelliset päätökset Helsingin sitoutumista tasa-arvoon.

Kokonaisvaltaista sukupuolittietoista budjetointiä on tehty Suomessa vasta vähän, ja Helsinki on ensimmäisten kuntien joukossa kehittämässä sitä paikallistasolla. Sukupuolittetoinen budjetoinnin pilotointiin sisältyy mm. taloussuunnitteluprosessin ja olemassa olevan budjetin analysointi sukupuolinäkökulmasta ja suositusten antaminen jatkoa varten. Tarkoituksena on luoda käytäntöjä ja malleja, joilla sukupuolittietoista budjetointiä voidaan jatkossa ottaa käyttöön myös laajemmin. Hankkeesta raportoidaan kaupunginhallitukselle vuoden 2019 lopussa.

1.4 Sukupuolten tasa-arvo kaupungin keskeisissä asiakirjoissa

Helsingin kaupunkistrategia:

Helsingin kaupunkistrategian 2017–2021 visio on olla ”Maailman toimivin kaupunki”. Strategiassa kerrotaan, että toimivuus rakentuu tasa-arvolle, yhdenvertaisuudelle, vahvalle sosiaaliselle koheesiolle ja avoimelle osallistavalle toimintatavalle. Strategia ottaa vahvan kannan tasa-arvon edistämiseen: ”Sukupuolten tasa-arvo on läpäisevä periaate kaikessa kaupungin toiminnassa. Sen edistämiseksi käynnistetään tutkimuspohjainen hanke, jossa valituille palveluille toteutetaan sukupuolivaikutusten arviointi.”

Lisäksi strategiassa on sukupuolten tasa-arvoon liittyen tärkeä kirjaus siitä, että Helsingissä säilytetään jatkossakin subjektiivinen päivähoito-oikeus. Tämä auttaa kaupunkilaisia,

ja perhevelvollisuuksien epätasaisesta jakautumisesta johtuen erityisesti naisia, perheen ja työn yhteensovittamisessa.

Kärkihankkeet:

Helsingin kaupunkistrategiaa toteutetaan yhteensä seitsemässä kärkihankkeessa, jotka ovat kiinteistöstrategia, kävelykeskusta ja maanalainen kokoojakatu, maapolitiikka, merellinen strategia, eriarvoisuuden ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy, liikkumishjelma ja hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. Toistaiseksi (tasa-arvosuunnitelman kirjoittamishetkellä) liikkumishjelma on kärkihankkeista ainoa, jossa sukupuolten tasa-arvo on otettu läpileikkaavasti huomioon. Liikkumishjelmassa on tunnistettu sukupuolen vaikutus yksilöiden liikkumiskäyttäytymiseen ja sukupuoli on mukana myös ohjelman mittaristoissa.

Taloussuunnitelma 2019–2021:

Sukupuolittietoista budjetointiä kehitetään parhaillaan Helsingin kaupungin tasa-arvo-hankkeessa. Nykyisessä taloussuunnitelmassa ja taloussuunnitelmassa on toistaiseksi vähän mainintoja sukupuolten tasa-arvosta. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusviittaukset liittyvät erityisesti alueellisuuteen ja ikään sekä yleisesti asukkaiden yhdenvertaiseen osallistumiseen. Sukupuolten tasa-arvoon viitataan suoraan ainoastaan tarkastuslautakunnan budjetin yhteydessä. Siinä todetaan, että taloussuunnitelmakauden arvioinneissa huomioidaan erityisesti sukupuoli-vaikutusten arviointi ja tarkastellaan toimintoja, joilla on vaikutusta terveyteen ja hyvinvointiin sekä ympäristöön.

Eurooppalainen tasa-arvon peruskirja:

Helsinki on hyväksynyt eurooppalaiseen tasa-arvon peruskirjan vuonna 2007. Peruskirja on Euroopan kuntaliittojen kattojärjestön laatima apuväline ja sitoumus tasa-arvotyöhön. Peruskirja on toiminut Helsingissä tasa-arvotyön taustalla erityisesti työn alkuvaiheissa tärkeänä taustatutena tasa-arvotavoitteiden määrittelyssä.

2:

Tavoitteena on, että sukupuolen moninaisuudesta tulisi kaupungin palveluissa arkipäivää.

Tasa-arvo-suunnittelun prosessi

Helsingissä laaditaan erikseen palveluiden tasa-arvosuunnitelma, henkilöstön tasa-arvosuunnitelma, palveluiden yhdenvertaisuussuunnitelma ja henkilöstön yhdenvertaisuussuunnitelma. Tasa-arvosuunnitelmat perustuvat tasa-arvolakiin, joka kieltää syrjinnän sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella. Yhdenvertaisuussuunnitelmat taas perustuvat yhdenvertaisuuslakiin, joka kieltää syrjinnän mm. iän, alkuperän, kielen ja seksuaalisen suuntautumisen perusteella.

Tämän käsillä olevan palveluiden tasa-arvosuunnitelman tavoitteena on kaupungin palveluiden ja toiminnan ja sitä kautta kaupunkilaisten tasa-arvon lisääminen. Kaupungin oman henkilöstön tasa-arvoa ja mm. siihen liittyviä palkka- ja työhyvinvointiasioita käsitellään erillisessä henkilöstön tasa-arvosuunnitelmassa.

Erillisiä suunnitelmaprosesseja on pidetty tarpeellisena esimerkiksi siksi, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu perustuu eri lakeihin. Jatkossa voidaan kuitenkin pohtia, miten kaupunkilaisten ihmisoikeuksien edistämistä voitaisiin kehittää entistäkin yhtenäisempänä kokonaisuutena.

2.1 suunnitelman laatiminen

Palveluiden tasa-arvosuunnitelman laatiminen käynnistyi tasa-arvotoimikunnan aloitteesta syksyllä 2018. Edellinen suunnitelma laadittiin vuosille 2013–2016, jonka jälkeen voimassaoloa jatkettiin vuoteen 2018 asti. Edellinen suunnitelma määritteli kaupungin palveluiden tasa-arvotyön suuria linjoja ja erityisiä painopisteitä, ja siinä ei toistaiseksi edetty yksityiskohtaisiin toimenpiteisiin tai mittareihin. Suunnitelmakaudella 2019–2021 haluttiin edetä konkreettisten tasa-arvotoimenpiteiden suuntaan ja kokeilla

sellaisten toimenpiteiden kehittelyä, jotka kaupungin keskushallinto ja toimialat sitoutuvat toteuttamaan suunnitelman voimassaolon aikana.

Tasa-arvosuunnitelman laatiminen ja toimialojen tavoitteiden ja toimenpiteiden kokoaminen on koordinoitu kaupunginkansliasta. Lisäksi kaupungin luottamushenkilöistä koostuva tasa-arvotoimikunta on ollut mukana suunnitelman laatimisessa. Suunnitelman uudistamisprosessi käynnistyi syksyllä 2018, jolloin tasa-arvotoimikunta ja kaupunginkanslian tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelijat tapasivat toimialojen apulaispormestarit, toimialajohtajat ja asiantuntijoita. Tapaamisissa kartoitettiin toimialakohtaisia tasa-arvon edistämisen päätavoitteita ja niitä toteuttavia konkreettisia toimenpiteitä, joita voitaisiin ottaa mukaan tasa-arvosuunnitelmaan. Tapaamisten pohjalta laadittiin toimialakohtainen suunnitelmaluonnos, jota käsiteltiin kaupungin työntekijöistä koostuvassa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusverkostossa (keväästä 2019 alkaen nimi on vaihtunut ihmisoikeusverkostoksi) sekä tasa-arvotoimikunnassa. Näiden käsittelyjen jälkeen täydennetty luonnos oli jälleen toimialojen kommentoitavana, jonka perusteella toimenpidetaulukot hiottiin lopulliseen muotoonsa. Tässä vaiheessa myös tasa-arvotoimikunnalla oli vielä mahdollisuus antaa kommentteja koko suunnitelmakokonaisuuteen ennen sen siirtymistä kaupungin ylimmän johdon käsittelyyn.

2.2 Suunnitelman toteuttaminen ja seuranta

Tasa-arvosuunnitelman painopiste on kaupunginkanslian ja toimialojen tavoitteissa ja niitä toteuttavissa konkreettisissa toimenpiteissä. Suunnitelmaan on koottu rajattu määrä ajankohtaisia tavoitteita sekä niitä toteuttavat konkreettiset toimenpiteet, vastuutahot ja seurannan mittarit. Kaikki toimenpiteet on tarkoitus toteuttaa vuosina 2019–2021 valtuustokauden päättymiseen mennessä.

Suunnitelman toimenpiteiden käytännön toteuttamisesta vastaavat kaupunginkanslia ja toimialat. Yksityiskohtaiset tavoite- ja toimenpitekohtaiset toteuttamisvastuut on määritelty seuraavan luvun taulukoissa.

Tasa-arvosuunnitelman toimenpiteiden toteuttamista tuetaan kaupunginkansliasta. Koordinoinnista vastaa kaupunginkansliassa työskentelevä tasa-arvoasioista vastaava suunnittelija.

Tasa-arvosuunnitelman toteutumisesta tehdään väliarviointi vuoden 2020 loppupuolella.

Väliarvioinnista vastaa kaupunginkanslian tasa-arvoasioista vastaava suunnittelija, ja se tehdään yhteistyössä toimialojen ja erityisesti kaupungin ihmisoikeusverkoston kanssa. Väliarvioinnin tarkoituksena on raportoida ennen viimeisen suunnitelmavuoden käynnistymistä siitä, mitkä toimenpiteet on toteutettu, mitkä ovat käynnissä, ja mitkä vaativat vielä tekemistä.

Ihmisoikeusverkosto, joka koostuu kaupunginkanslian ja toimialojen työntekijöistä ja viranhaltijoista (ks. lisää luvusta 3.2), on väliarvioinnin lisäksi tukena myös suunnitelman toteutuksessa.

Helsingin kaupungin tasa-arvotoimikunnalla on tärkeä rooli erityisesti suunnitelman toteutuksen seuraamisessa. Suunnitelman etenemisestä raportoidaan toimikunnalle säännöllisesti, ja lisäksi toimikunta käsittelee tasa-arvosuunnitelman väliarvion.

Suunnitelman toteutumisesta raportoidaan kaupunginhallitukselle suunnitelmakauden päättyessä vuonna 2021.

Tasa-arvosuunnitelmasta ja sen loppuraportista viestitään kaupungin sisällä kaikille työntekijöille ja luottamushenkilöille, ja lisäksi myös kaupunkilaisille ja sidosryhmille.

3:

Suunnitelma toteuttaa tasa-arvolakia estämällä syrjintää sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella.

Tavoitteet ja toimenpiteet sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi

Tähän lukuun on koottu tasa-arvosuunnitelman tavoitteet, toimenpiteet, laadulliset mittarit ja vastuutahot. Nykyinen suunnitelmakausi koskee vuosia 2019–2021, ja kaikki toimenpiteet on suunniteltu toteutettaviksi vuonna 2021 päättyvän valtuustokauden loppuun mennessä. Siitä syystä toimenpiteet on pyritty mitoittamaan sellaisiksi, että ne on mahdollista toteuttaa kahden vuoden sisällä.

Suunnitelma on koko kaupungin tasoinen ja koskee sekä kaupunginkansliaa että jokaista neljää toimialaa: kaupunkiympäristöä, kasvatus ja koulutusta, kulttuuria ja vapaa-aikaa sekä sosiaali- ja terveystoimialaa. Taulukoihin koottujen toimenpiteiden lisäksi toimialoilla ja kaupunginkansliassa on samanaikaisesti meillä myös muuta sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämiseen liittyvää työtä, ja esimerkiksi oppilaitoksilla on omat, lakisääteiset tasa-arvosuunnitelmansa. Tämä suunnitelma täydentää muuta kaupungin tasa-arvotyötä ja sen tavoitteena on toteuttaa tasa-arvolain vaatimusta suunnitelmallisesta tasa-arvon edistämisestä. Lisäksi toimenpiteet vievät käytäntöön kaupungin strategiaa, jonka mukaan sukupuolten tasa-arvoa edistetään läpileikkäavasti kaupungin kaikissa toiminnoissa.

Suunnitelma perustuu tasa-arvolakiin, Helsingin kaupunkistrategian linjauksiin ja ennen kaikkea siihen, että sukupuolten tasa-arvo nähdään kaupungissa perustavana arvona, merkittävänä hyvinvoinnin ja oikeudenmukaisuuden lisääjänä ja osana kaupunkilaisten ihmisoikeuksien toteutumista.

Kaupunginkanslia

Tavoitteet

Toimenpiteet

Mittarit

Päävastuutaho

1

**Sukupuolinäkökulman
kytkeminen läpileikkaavasti
kaupungin ydintoimintoihin.**

Kehitetään sukupuolitietoista budjetointia kaupungin tasa-arvohankkeesta saatavien suositusten mukaan.

Suosittelujen mukaiset toimenpiteet on aloitettu ja sukupuolitietoista budjetointia on koottu tietopaketti toimialoille.

Kaupungin tasa-arvohankkeen toimijat, talous- ja konserniohjausyksikkö, osallisuus ja neuvonta -yksikön tasa-arvoasiantuntijat.

Laaditaan sukupuolivaikutusten arvioinnin ohjeet, jotka kytketään osaksi kaupungin vaikutusarviointien kokonaisuutta.

Sukupuolivaikutusten arvioinnin ohjeistus on kytketty osaksi kaupungin valmistelijoiden arviointiohjeita.

Osallisuus ja neuvonta -yksikön tasa-arvosuunnittelija.

Keskeiset kaupunkilaisia kuvaavat strategiamittarit raportoidaan sukupuolittain. Lisätään kyselylomakkeille, joissa kysytään sukupuolta, vaihtoehdot "muu" ja "en halua määritellä".

Strategiamittareiden tuottama tieto on raportoitu sukupuolinäkökulmasta vuosittain. Kyselylomakkeiden sukupuolitaustatietoihin on lisätty vaihtoehdot "muu" ja "en halua määritellä".

Kaupunkitutkimus ja tilastot -yksikkö yhteistyössä osallisuus ja neuvonta -yksikön tasa-arvosuunnittelijan kanssa. Kuntalaiskyselyistä vastaavat asiantuntijat.

Kaupungin henkilöstölle rakennetaan koulutuskokonaisuus palveluiden tasa-arvosta, sukupuolen moninaisuudesta ja yhdenvertaisuudesta.

Kaupungin henkilöstölle on laadittu ihmisoikeuskoulutuskokonaisuus.

Osallisuus ja neuvonta -yksikön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelijat yhdessä kaupungin ihmisoikeusverkoston kanssa.

2

**Eri sukupuolia,
sukupuolivähemmistöjä ja
sukupuoli-identiteettejä
edustavien kaupunkilaisten
tasa-arvoisen osallistumisen
vahvistaminen.**

Kaupungille kehitetään turvallisempien tilojen käytännöt Oodin esimerkin mukaisesti, ja niissä huomioidaan sukupuoli-identiteettien ja sukupuolen ilmaisun moninaisuus.

Turvallisempien tilojen käytännöt on kehitetty ja otettu käyttöön vähintään kaupunginkanslian järjestämässä tapahtumissa, ja niistä on viestitty toimialoille.

Osallisuus ja neuvonta -yksikön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelija yhteistyössä kaupungin ihmisoikeusverkoston kanssa.

Kootaan tasa-arvoisen ja sukupuolisensitiivisen viestinnän tueksi ohjeistus ja toimeenpannaan kaupungin valokuva-ohjeistuksen moninaisuusohjeet.

Tasa-arvoisen viestinnän tueksi on laadittu tukimateriaali. Valokuvaohjeistuksen moninaisuutta koskevat ohjeet ja suositukset on toteutettu.

Osallisuus ja neuvonta -yksikön tasa-arvosuunnittelija ja yhdenvertaisuussuunnittelija yhteistyössä viestinnän kanssa.

Analysoidaan kaupungille annettuja asiakaspalautteita tasa-arvo- ja sukupuolinäkökulmasta ja tehdään kaupunkilaisille tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskyselyjä.

Palautteet on analysoitu sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta vähintään kerran vuodessa. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysely on toteutettu vähintään joka toinen vuosi.

Osallisuus ja neuvonta -yksikön asiantuntijat.

Lisäksi kaupunginkanslia koordinoi kaupunkitasoisen strategiahankkeiden kokonaisuuden, jossa tehdään sukupuolivaikutusten arvioinnin pilotteja toimialoilla ja osana talousarvioprosessia. Hanke painottuu vuodelle 2019. Strategiahankkeen toteutuksesta vastaa kaupunkitilastot ja tutkimus -yksikkö, ja lisäksi siinä on mukana useita toimijoita kansliasta ja toimialoilta.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala

Tavoitteet

Toimenpiteet

Mittarit

Päävastuutaho

1

Sukupuolisensitiivisen kasvatuksen ja koulutuksen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa.

Sukupuolisensitiivisyys sisällytetään kaikkiin Helsingin kaupungin paikallisiin opetussuunnitelmiin. Oppilaitoksissa ja niiden kehittämistehtävissä työskentelevien kanssa käydään läpi, mitä uusi kirjaus merkitsee käytännössä.

Sukupuolisensitiivisyys on mukana paikallisissa opetussuunnitelmissa ja niiden soveltamisessa.

Palvelukokonaisuuksien johtajat.

Jatketaan henkilöstön kouluttamista sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta ja koulutuksesta. Laaditaan sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta koulutuskokonaisuus. Lisätään sukupuolisensitiivisyyttä käsittelevä osio perehdyttämisineistoihin ja muihin olemassa oleviin koulutusmateriaaleihin.

Henkilöstölle on järjestetty koulutuksia sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta ja koulutuksesta. Suunnitelmakauden aikana koulutetaan ainakin varhaiskasvatuksessa työskentelevä henkilöstö.

Henkilöstöpäällikkö.

2

Seksuaalisen häirinnän tehokas ennaltaehkäiseminen ja häirintään puuttuminen oppilaitoksissa.

Oppilaiden kokeman häirinnän ilmoittamisen kynnystä madalletaan esimerkiksi siten, että ilmoittamiseen kehitetään helposti käytettävä sovellus.

Häirinnän ilmoittamiseen on kehitetty uusia, matalan kynnyksen keinoja ja työkaluja.

Oppilashuollon päälliköt.

Koulujen henkilöstöä koulutetaan seksuaalisesta ja sukupuoleen perustuvasta häirinnästä ja siihen puuttumisesta. Samalla varmistetaan, että kouluissa on tarjolla ammattimaista seksuaalikasvatusta, jossa voidaan hyödyntää yhteistyötä järjestöjen ja muiden asiantuntijoiden kanssa.

Kaikkien koulujen henkilöstöä on koulutettu häirinnän ehkäisystä ja puuttumisen keinoista.

Henkilöstöpäällikkö.

Kaupunkiympäristön toimiala

Tavoitteet

1

Kaikille turvallisten julkisten tilojen ja turvallisen kaupunkiympäristön lisääminen.

Tasa-arvoista, toimivaa ja turvallista kaupunkia kaikille sukupuolesta, iästä tai muista ominaisuuksista riippumatta.

Toimenpiteet

Kaupunkisuunnittelun ja yleisten alueiden suunnittelun yhteydessä tehtävää sosiaalisten vaikutusten arviointia laajennetaan mahdollisuuksien mukaan siten, että sen osana tarkastellaan myös sukupuolivaikutuksia.

Sukupuolen moninaisuuden huomioiminen lisätään osaksi julkisten tilojen suunnitteluprosessia siten, että rakennusprojektien yhteydessä varmistetaan tilojen* sopivuus myös niille käyttäjille, jotka eivät voi käyttää naisille tai miehille merkittäviä tiloja.

*esimerkiksi pukuhuoneet, peseytymistilat, wc-tilat

Mittarit

Sukupuolivaikutusten arviointia on kokeiltu sosiaalisten vaikutusten arvioinnin yhteydessä.

Julkisten tilojen suunnitteluprosessiin on otettu mukaan sukupuolen moninaisuuden huomioiminen uusien tilojen rakentamisessa esimerkiksi siten, että asia on sisällytetty uusien tilojen suunnitteluohjeisiin.

Päävastuutaho

Maankäyttö ja kaupunkirakenne -palvelukokonaisuus.

Palvelut ja luvat -palvelukokonaisuus, Rakennukset ja yleiset alueet -palvelukokonaisuus, Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelupalvelu.

Lisäksi osana kaupungin tasa-arvohanketta kaupunkiympäristön toimialalla tehdään vuoden 2019 aikana aluesuunnittelun sukupuolivaikutusten arviointi.

Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala

Tavoitteet

Toimenpiteet

Mittarit

Päävastuutaho

1

Laaditaan toimialan tasa-arvotavoitteet.

Toimialan tasa-arvotavoitteiden laatiminen yhteistyössä palvelukokonaisuuksien kanssa, jotta niitä voidaan jatkossa soveltaa esimerkiksi toimialan avustusten myöntämisperiaatteisiin.

Toimialan tasa-arvotavoitteet ovat valmiit.

Kehittämispalvelut ja palvelukokonaisuudet.

2

Kerätään tietoa kulttuuri- ja liikuntapalveluiden kävijöiden sukupuolijakaumista (myös sukupuolesta muu).

Palvelukokonaisuuksien kävijätietojen keruun kehittäminen niin, että jatkossa on mahdollista saada tietoa kävijöistä sukupuolen mukaan (myös sukupuolesta muu).

Kulttuuripalveluissa on kehitteillä uusia menetelmiä kävijätietojen hankkimiseen sukupuolittain.

Kehittämispalvelut, kulttuuripalvelut ja liikuntapalvelut.

3

Lisätään sukupuolitietoisuutta palveluiden suunnittelussa.

Hyödynnetään kävijätilastoja ja kaupunkilaisprofieja kulttuuripalvelujen sisältöjen kehittämisessä.

Kehitetään sukupuolivaikutusten arviointia erikseen sovittavissa toiminnoissa ja toimipaikoissa.

Palvelujen sukupuolitietoisessa kehittämisessä hyödynnetään kaupunkilaisprofieja.

Sukupuolivaikutusten arviointeja on tehty erikseen sovituissa toiminnoissa.

Kehittämispalvelut, kulttuuripalvelut ja nuorisopalvelut.

4

Lisätään vähemmistönä olevien sukupuolten mahdollisuuksia käyttää vapaa-ajan palveluita.

Tehdään selvitys mahdollisuudesta laajentaa Itäkeskuksen uimahallin unisex-pukuhuonekäytäntö myös muihin kaupungin liikuntatiloihin. Huolehditaan mahdollisuuksien mukaan, että uusien liikunta- ja harrastustilojen rakentamisessa ja vanhojen tilojen remonteissa tai tilajärjestelyillä tiloista tehdään saavutettavia ja turvallisia kaikille sukupuolille.

Selvitys unisex-pukuhuonekäytännöstä on valmis

Liikuntapalvelut.

Tavoitteet

Toimenpiteet

Mittarit

Päävastuutaho

1

Sukupuolittuneen väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyn tehostaminen. Lähisuhdeväkivallan uhrien varhaisen tunnistamisen ja auttamisen kehittäminen.

(Ks. Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (nk. Istanbulin sopimus), luku 3 ja artikkelit 13, 15, 20, 22)

Aloitetaan sukupuolittuneen väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemisen kaupunkitasoisen toimintasuunnitelman laatiminen valtuuston suosituksen (28.11.2018) mukaisesti.

Toimintasuunnitelma on laadittu.

Lähisuhdeväkivaltatyöryhmä

Tuotetaan tiedotuskampanja lähisuhdeväkivallasta.

Tiedotuskampanja on toteutettu.

Lähisuhdeväkivaltatyöryhmä ideoi, toteutus yhteistyössä viestinnän kanssa.

Koulutetaan henkilöstöä tunnistamaan lähisuhdeväkivaltaa ja puuttumaan siihen.

Henkilöstölle on järjestetty koulutuksia.

Osaamisen kehittäminen -yksikkö

Selvitetään tarpeet matalan kynnyksen palvelupisteen perustamiseen väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneiden tukemiseksi.

Selvitys on toteutettu.

Lähisuhdeväkivaltatyöryhmä

2

Sukupuolen ja perheiden moninaisuuden tunnistaminen ja huomioon ottaminen asiakaspalvelutilanteissa sekä palveluiden kehittämisessä.

Henkilöstöä koulutetaan huomioimaan sukupuolen ja perheiden moninaisuutta.

Henkilöstölle on järjestetty koulutusta sukupuolen ja perheiden moninaisuudesta.

Osaamisen kehittäminen -yksikkö

Laaditaan terveydenhuollon asiakastyötä tekeville ohjeistus transihmisten hoitopoluista ja lähetekäytännöistä.

Ohjeistus on laadittu.

Terveysasemien johto

Liitteet

Tasa-arvosanasto

Sukupuoleen ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvä termistö

Sukupuoli

Sukupuolella voidaan viitata esim. juridiseen sukupuoleen, sukupuolen ruumiillisiin ulottuvuuksiin, sukupuolen sosiaalisiin merkityksiin tai yksilön sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun. Sukupuoli on siten moninainen ja monitasoinen käsite. Vaikka sukupuolen moninaisuus yhdistetään usein sukupuolivähemmistöihin, sillä voi kuvata ylipäänsä kaikkia sukupuolen moninaisia ilmenemismuotoja yhteiskunnassa.

Cissukupuolinen

Cissukupuolinen tai cisihminen on henkilö, joka identifioituu ja on tyytyväinen syntymässä määritettyyn sukupuoleensa ja yleensä myös ilmaisee sukupuoltaan sen mukaisesti. Kuitenkin myös cisihmiset voivat ilmaista sukupuoltaan moninaisin tavoin. Cis-sana tulee latinasta, jossa se tarkoittaa samalla puolella olevaa.

Intersukupuolinen

Osa ihmisistä on intersukupuolisia. Heitä ei pystytä fyysisten ominaisuuksiensa, yleensä sukelinten tai kromosomien, perusteella tulkitsemaan kummankaan binäärisen sukupuolen edustajaksi, eli naiseksi tai mieheksi.

Muunsukupuolinen

Muunsukupuolinen on henkilö, joka ei koe olevansa nainen tai mies, vaan esimerkiksi sukupuoleton, sukupuolirajat ylittävä, niiden ulkopuolella oleva tai monisukupuolinen.

Transsukupuolinen

Transsukupuolinen on henkilö, jonka sukupuoli ei vastaa hänelle syntymässä määritellyä juridista sukupuolta. Useat transsukupuoliset haluavat ja tarvitsevat sukupuolen korjaamiseen liittyviä lääketieteellisiä hoitoja. Transsukupuolisen henkilön sukupuoli-identiteetti voi olla esimerkiksi mies, nainen, muunsukupuolinen tai transsukupuolinen. Transseksuaalinen-terminiä ei enää suositella käytettävän, sillä kyse ei ole seksuaalisuudesta vaan henkilön sukupuolesta.

Sukupuolen ilmaisu

Sukupuolen ilmaisu tarkoittaa sukupuolen tuomista esiin pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla. Sukupuolen ilmaisu voi saada erilaisia muotoja sekä cis- että transihmisillä. Ilmaisu voi noudattaa perinteisiä sukupuolinormeja tai erota niistä. Syrjintä sukupuolen ilmaisun perusteella on kielletty tasa-arvolaissa.

Sukupuolen korjaus

Sukupuolen korjaamisella tarkoitetaan yleensä lääketieteellisiä hoitoja, joiden avulla trans- tai muunsukupuolinen henkilö voi korjata kehoaan vastaamaan omaa sukupuoli-identiteettiään. Juridisen sukupuolen korjaus tai vahvistaminen tarkoittaa henkilötietojen muuttamista väestörekisterissä vastaamaan henkilön sukupuoli-identiteettiä.

Sukupuoli-identiteetti

Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan henkilön käsitystä omasta sukupuolestaan. Sukupuoli-identiteetti on yksilöllinen, eikä se välttämättä vastaa henkilölle syntymässä määritellyä sukupuolta tai rajaudu vain kahteen juridiseen sukupuoleen. Yksilötasolla itse määritelty sukupuoli-identiteetti on suositeltavin tapa ymmärtää sukupuoli. Syrjintä sukupuoli-identiteetin perusteella on kielletty tasa-arvolaissa.

Sukupuolinormi

Sukupuolinormit ovat tiedotettuja tai tiedostamattomia oletuksia ja odotuksia siitä, mitä pidetään yleisesti hyväksyttävänä tai ideaalina tapana kokea tai ilmaista sukupuolta. Suomessa on vahva kaksijakoinen (binäärinen) sukupuolinormi. Sukupuolinormi voi tarkoittaa tilanteesta riippuen esimerkiksi käsitystä tietyin sukupuolen paremmasta sopivuudesta johonkin asiaan, tehtävään tai asemaan. Sukupuolinormit voivat olla myös odotuksia siitä, miltä eri sukupuolta olevien henkilöiden tulee näyttää ja miten heidän tulee käyttäytyä, tai millaisiin sukupuolikategorioihin ihmiset voivat kuulua. Normitietoisuuden avulla voidaan tehdä näkyväksi ja analysoida tällaisia normeja ja niiden vaikutuksia.

Muu tasa-arvoon liittyvä termistö

Etuoikeus

Etuoikeuksilla tarkoitetaan etuja tai hyötyjä, joita ihmiset tai ihmisryhmät saavat eri tilanteissa. Etuoikeudet perustuvat vallitseviin normeihin, jotka voivat olla tiedostettuja tai tiedostamattomia, kulttuurisesti ja historiallisesti määräytyviä tai lainsäädännöllisiä.

Intersektionaalisuus

Intersektionaalisuudella tarkoitetaan tarkastelutapaa, jossa monien tekijöiden katsotaan vaikuttavan samanaikaisesti yksilön identiteettiin ja aseoitumiseen yhteiskunnallisissa valtasuhteissa. Intersektionaalisen ajattelutavan mukaan esimerkiksi sukupuolta, yhteiskuntaluokkaa, ikää, etnistä taustaa, toimintakykyä tai seksuaalista suuntautumista tulisi tarkastella myös suhteessa toisiinsa. Intersektionaalisuus voidaan suomentaa risteävinä eroina tai risteävänä eriarvoisuutena.

Lhbtqi

Lhbtqi on kokoava kirjainlyhenne ryhmistä lesbot, homot, bit, transihmiset, intersukupuoliset ja queerit. Lyhenteestä on eri versioita riippuen siitä, mihin ryhmiin halutaan viitata. Esimerkiksi loppuun voidaan lisätä a-kirjain merkitsemään aseksuaalista tai sukupuoleetonta ("agender") tai plusmerkki merkitsemään laajempaa listaa. Lyhennettä voi käyttää kuvaamaan niitä ryhmiä, joiden seksuaalinen suuntautuminen, sukupuolen ilmaisu tai sukupuoli-identiteetti poikkeavat normista.

Moniperusteinen syrjintä

Moniperusteisesta syrjinnästä on kyse, jos ihminen joutuu syrjityksi samassa tilanteessa useammalla eri syrjintäperusteella tai eri perusteilla eri tilanteissa. Välttämättä yksi tekijä ei edes yksinään selitä syrjinnän olemassaoloa.

Seksismi

Seksismi tarkoittaa sellaisia tekoja tai näkemyksiä, jotka väheksyvät, alistavat tai syrjivät henkilöä tämän sukupuolen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisen perusteella.

Seksuaalinen tai sukupuoleen perustuva häirintä

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Usein seksuaalinen häirintä liittyy häirintään sukupuolen perusteella. Sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan henkilön sukupuoleen liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista ja jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkistä tai fyysistä koskemattomuutta. Sukupuoleen perustuva häirintä voi olla esimerkiksi sukupuoleen liittyvää halventavaa nimittelyä. Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä ovat tasa-arvolain mukaan syrjintää.

Seksuaalinen suuntautuminen

Seksuaalisella suuntautumisella tarkoitetaan useimmiten sitä, kehen tai keihin henkilö viehättyy. Esimerkkejä seksuaalisista suuntautumisista ovat hetero-, homo-, bi- ja panseksuaalisuus. Ihmisen käsitys omasta seksuaalisesta suuntautumisestaan ei välttämättä ole pysyvä, vaan se voi muuttua elämän aikana. Termiä sukupuolinen suuntautuminen ei enää käytetä.

Seksuaalivähemmistö

Seksuaalivähemmistöillä tarkoitetaan usein ihmisiä, joiden seksuaalinen suuntautuminen poikkeaa heteroseksuaalisuudesta, esimerkiksi homoja, lesboja, biseksuaaleja, panseksuaaleja ja joskus myös aseksuaaleja. Vähemmistönäkökulmaa korostava termin sijaan on parempi käyttää esimerkiksi kokoavaa lyhennettä lhbtqi (joka sisältää myös transihmiset ja intersukupuoliset) tai puhua täsmällisemmin niistä ryhmistä, joista on kulloinkin kyse. Seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus kattaa kaikki ihmiset.

Sukupuolierityinen

Sukupuolierityisellä voidaan tarkoittaa esimerkiksi vain tietylle sukupuolelle suunnattua toimintaa tai tilaa. Sukupuolierityinen toiminta voi olla perusteltua esimerkiksi silloin, kun on kyse turvallisemman tilan luomisesta tai tietyille sukupuolelle ominaisten, mahdollisesti arkaluontoisten asioiden käsittelystä.

Sukupuolineutraali

Sukupuolineutraali-termiä käytetään eri merkityksissä, esimerkiksi silloin kun jokin on kaikille sukupuolille tarkoitettu tai soveltuva, kuten esimerkiksi sukupuolineutraalit wc-tilat. Sukupuolineutraaliutta voidaan myös tavoitella esimerkiksi kielenkäytössä. Sukupuolineutraalius voi usein tarkoittaa myös sukupuolisokeutta eli sitä, että sukupuolen merkitystä tai vaikutuksia ei lainkaan tunnista tai havaita. Silloin sukupuolineutraaliksi ajateltu toiminta voikin olla ulossulkevaa tai jopa syrjivää.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on strategia, jonka avulla sukupuolinäkökulma ja tasa-arvon edistämisen tavoite sisällytetään kaikkeen toimintaan, esimerkiksi viranomaisvalmisteluun ja päätöksentekoon. Valtavirtaistamisen tarkoituksena on murtaa organisaation sukupuolisokeat menettelytavat ja toimintakulttuuri. Tämä edellyttää jo olemassa olevien toimintatapojen käytäntöjen uudelleenorganisoimista, parantamista, kehittämistä ja arviointia siten, että sukupuolinäkökulma ja tasa-arvon edistämisen tavoite saadaan osaksi kaikkea organisaation toimintaa. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen velvoite koskee tasa-arvolain nojalla kaikkia viranomaisia.

Sukupuolittietoisuus tai -sensitiivisyys

Sukupuolittietoisuus tai sukupuolisensitiivisyys on eri sukupuoliin kulttuurisesti ja sosiaalisesti liitettyjen oletusten, ennakkoluulojen ja käsitysten tunnistamista arkisessa toiminnassa ja puhetoissa. Sukupuolittietoisuus on myös sukupuolistereotyyppien tunnistamista ja niiden kriittistä arviointia sekä tietoisuutta sukupuolen moninaisuudesta.

Sukupuolittietoinen budjetointi

Sukupuolittietoisella budjetoinnilla tarkoitetaan talousarvioon sisältyvien tulojen ja menojen tarkastelua sukupuolinäkökulmasta. Tavoitteena on tulla tietoiseksi siitä, kuinka tulot ja menot jakautuvat sekä varmistaa, että ne kohdentuvat ja vaikuttavat sukupuoliin tasa-arvoisesti. Sukupuolittietoiseen budjettiin kuuluu lisäksi sen tarkastelu, tarvitseeko tasa-arvon edistämiseen budjetoida erikseen rahaa. Budjetin sukupuolittietoinen tarkastelu ulottuu myös talousarvion seurantaan ja tunnuslukuihin. Sukupuolittietoinen budjetointi on sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista budjetointiprosessiin.

Sukupuolivaikutusten arviointi

Sukupuolivaikutusten arviointi (suvaus) tarkoittaa sitä, että toimenpiteen tai poliittisen päätöksen vaikutuksia arvioidaan etukäteen niiden mahdollisten sukupuolivaikutusten kannalta. Tavoitteena on ehkäistä sukupuolten kannalta ei-toivotut vaikutukset ja edistää tasa-arvoa. Arvioinnin perusteella voidaan tehdä korjaavia ehdotuksia syrjinnän ja ei-haluttujen vaikutusten vähentämiseksi, tasa-arvon edistämiseksi ja tasa-arvon esteiden poistamiseksi. Sukupuolivaikutusten arviointi on sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen menetelmä.

Sukupuolten tasa-arvo

Sukupuolten tasa-arvolla tarkoitetaan tasa-arvolain mukaisesti kaikkien sukupuolten ja sukupuoli-identiteettien tasa-arvoa. Usein puhutaan sekä muodollisesta tasa-arvosta, joka tarkoittaa muodollisesti samanlaisia oikeuksia ja kohtelua kaikille, että tosiasiallisesta tasa-arvosta, joka tarkoittaa tasa-arvoa eri tilanteiden ja niiden lopputulosten suhteen. Mahdollisuuksien tasa-arvo ei takaa tosiasiallista tasa-arvoa, joka vaatii usein joihinkin ryhmiin kohdistuvaa positiivista erityiskohtelua tai muita erityisiä toimenpiteitä.

Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan yhdenvertaisuuslain mukaisesti sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta iästä, alkuperästä, kansalaisuudesta, kielestä, uskonnosta, vakaumuksesta, mielipiteestä, poliittisesta toiminnasta, ammattiyhdistystoiminnasta, perhesuhteista, terveydentilasta, vammaisuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta sekä muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Lähteet: Seta, Tasa-arvotiedon keskus, Trasek

Lähteitä ja lisätietoja

Koottua tietoa sukupuolten tasa-arvosta

Euroopan tasa-arvoinstituutti (EIGE)
<https://eige.europa.eu/>

Tasa-arvotiedon keskus <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo>

Tilastokeskus: Sukupuolten tasa-arvo
<http://tilastokeskus.fi/tup/tasaarvo/index.html>

Sukupuolen moninaisuus

Seta <https://seta.fi/>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuoli/>

Trasek <http://trasek.fi/>

Lainsäädäntö, sopimukset ja sitoumukset

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta:
<https://rm.coe.int/1680462532>

Eurooppalainen tasa-arvon peruskirja
https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/tasa_arvon_peruskirja_ebook.pdf

Tasa-arvolaki
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Tasa-arvoviranomaiset

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta
<https://tane.fi/etusivu>

Tasa-arvotyö ministeriössä <https://stm.fi/tasa-arvo>

Tasa-arvovaltuutettu <https://www.tasa-arvo.fi/>

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta
<https://www.yvtitk.fi/fi/>

Helsingin strategiset asiakirjat

Helsingin kaupunkistrategia 2017–2021
<https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/>

Kiinteistöstrategia
<https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/kiinteistostrategia/>

Kävelykeskusta ja maanalainen kokoojakatu
<https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/kavelykeskusta-kokoojakatu/>

Maapolitiikka <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/maapolitiikka/>

Merellinen strategia <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/merellinen-strategia/>

Eriarvoisuuden ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/eriarvoisuuden-vahentaminen/>

Liikkumissuunnitelma <https://helsinkiliikkuu.fi/>

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen
<https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/strategia-ja-talous/kaupunkistrategia/hyvinvointi-terveys-johdamsrakenne/>

Talousarvio 2019 ja taloussuunnitelma 2019–2021 https://www.hel.fi/static/kanslia/Julkaisut/2018/TA_2019_Kvsto_28112018.pdf

Tasa-arvo ja ihmisoikeudet Helsingin palveluissa

Sukupuolten tasa-arvo <https://www.hel.fi/kanslia/yhdenvertainenhelsinki-fi/sukupuolten-tasa-arvo/>

Vammaisneuvosto <https://www.hel.fi/kanslia/yhdenvertainenhelsinki-fi/vammaisneuvosto/>

Vanhusneuvosto <https://www.hel.fi/kanslia/yhdenvertainenhelsinki-fi/vanhusneuvosto/>

Yhdenvertaisuus <https://www.hel.fi/kanslia/yhdenvertainenhelsinki-fi/yhdenvertaisuustoimikunta/>

Sukupuolten tasa-arvon edistämisen työkaluja

Euroopan tasa-arvoinstituutin tietopaketti sukupuolittaisesta budjetoinnista <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools/gender-budgeting>

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen ja sukupuolivaikutusten arviointi <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tyokalut/sukupuolinakokulman-valtavirtaistaminen>

Sukupuolittainen budjetointi <https://tasaarvoatalousarvioon.wordpress.com/page/>

Tasa-arvoa talousarvioon – talousarvion sukupuolivaikutusten arviointi ja sukupuolittainen budjetointi <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161000>

Tasa-arvotiedon keskuksen lista erilaisista oppaista ja ohjeista <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/ajankohtaista/hankkeet-ja-julkaisut/oppaita-ja-ohjeita>

**Sukupuolten tasa-arvo
on Helsingille perustava arvo,
merkittävä hyvinvoinnin ja
oikeudenmukaisuuden lisääjä
ja osa kaupunkilaisten
ihmisoikeuksien
toteutumista.**